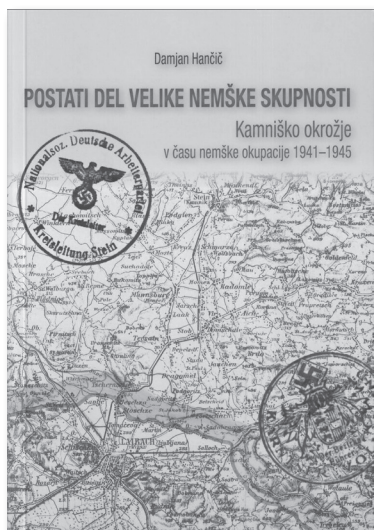

**Damjan Hančič, Postati del velike nemške skupnosti.
Kamniško okrožje v času nemške okupacije 1941–1945.**
Ljubljana: Študijski center za narodno spravo, 2024, 383 str., ilustr.

V letu 2024 je ljubljanski Študijski center za narodno spravo izdal monografijo Damjana Hančiča, raziskovalca v dotičnem centru, z naslovom *Postati del velike nemške skupnosti: kamniško okrožje v času nemške okupacije 1941–1945*. Hančič je strokovni javnosti primarno poznan kot raziskovalec Kamnika, okolice in Gorenjske med drugo svetovno vojno.

Monografija je razdeljena na sedem poglavij. Po predgovoru se avtor v prvem poglavju posveti nemški zasedbi Jugoslavije, današnjega slovenskega ozemlja Gorenjske in tudi (novoustanovljenemu) kamniškemu okrožju ter organizaciji civilne uprave. Tu avtor podrobno opiše razgradnjo predhodne jugoslovanske upravno-administrativne razdelitve in vpeljavo nemške (od okrožja do občin), pri čemer je zaradi položaja kamniškega okrožja (skrajno jugozahodni del upravne enote Gau Koroška) prišlo do mejnih sporov tako s kranjskim okrožjem kot s Kraljevino Italijo. Nemški okupator je meddržavno mejo z Italijo še okrepil z ovirami in fortifikacijami, pa tudi z vzpostavitvijo obmejnega pasu, iz katerega so izselili lokalno prebivalstvo.

Ponemčevanje prebivalstva v kamniškem okrožju je predstavljeno v drugem poglavju. Nemščina je bila uvedena kot javni in uradni jezik, slovenščina je bila dovoljena le v določenih primerih. Istočasno so bili ponemčenju podvrženi tako toponimi kot osebna imena. Prebivalstvo je moralo prestati tudi rasno ocenjevanje, ki je vplivalo na (ne)pridobitev določenih pravic in bilo tudi razlog za morebitno (prisilno) preselitev. Ljudje, ki so jih nemški organi označili za sovražne novemu režimu, so bili prav tako izgnani. Avtor poudari, »da je bila v prvem delu izselitev iz kamniškega območja prizadeta zlasti slovenska Rimskokatoliška cerkev, saj so redovniki/redovnice in duhovniki predstavljali dobro polovico izgnanih oseb iz okrožja« (str. 55). V nadaljevanju so bila razpuščena slovenska društva, organizacije in zveze, hkrati pa je okupator zaplenil njihovo premoženje. To je bilo zaplenjeno tudi drugim pravnim in fizičnim osebam. Namesto njih so bile ustanovljene nove organizacije, na primer Koroška ljudska zveza (KVB) in Hitlerjeva mladina (HJ). KVB je bila prvotno ustanovljena kot lokalna različica nacistične stranke (NSDAP), dokler ni bila 1. januarja 1942 KVB razpuščena in vključena v NSDAP. Avtor posveti pozornost tudi vlogi nemškega šolskega sistema, ki je bil namenjen tako odraslim (prek tečajev nemščine) kot mladini

(od vrtca do univerze). V tem poglavju je opisana tudi nemška (prisilna) mobilizacija Slovencev v nemške oborožene sile; iz kamniškega okrožja je bilo mobiliziranih okoli 555 fantov.

Tretje poglavje se osredotoči na nemško kolonizacijo oziroma začasno in stalno naseljevanje (nemških) priseljencev iz drugih predelov Tretjega rajha, s katerim so hoteli pospešiti narodnostno preoblikovanje zasedenega ozemlja. Medtem ko je prva faza te kolonizacije temeljila predvsem na priselitvi uradnikov, učiteljev in drugih funkcionarjev okupacijskih organov (kot tudi njihovih družinskih članov), je bila druga faza (stalna naselitev primarno nemških oziroma nemško govorečih kmetov) manj uspešna. Vseeno pa je okupatorska civilna uprava kolonizatorje gmotno podpirala s preskrbo, zagotavljanjem nepremičnin in premičnega premoženja.

Prihod nemškega okupatorja ni spremenil le narodnostne podobe zasedenega ozemlja, ampak tudi kulturno krajino. V četrtem poglavju avtor predstavi nemške infrastrukturne projekte v kamniškem okrožju. Okupator je velike napore vložil v obnovitev, splošno izboljšanje in gradnjo nove prometne infrastrukture, vključno z novimi železniškimi povezavami (Šentvid pri Ljubljani–Črnuče in Črnuče–Laze). Prav tako je obnovil oziroma prenovil obstoječe javne zgradbe, ki jih je uporabil za lastne potrebe, in zgradil nove. Med največjimi stavbarskimi projekti sta tako nedvomno gradnji dveh večjih stanovanjskih sosesk in dveh večjih javnih zaklonišč.

Peto poglavje obravnava vojno nasilje. Krajši predstavitvi nemških vojaških in varnostnih enot, ki so delovale v kamniškem okrožju, sledi daljša predstavitev delovanja partizanskih enot na istem območju, pri čemer so predstavljene večje oborožene akcije in posledice delovanja okupatorjev in partizanov na civilno prebivalstvo (denimo streljanje talcev, izgon sorodnikov partizanov in sodelavcev partizanskega gibanja, prostovoljne preselitve prebivalcev v Avstrijo in Nemčijo). Posebej je predstavljeno delovanje vaških straž oziroma lokalne samozaščite in Gorenjskega domobranstva, vključno z raztrganci.

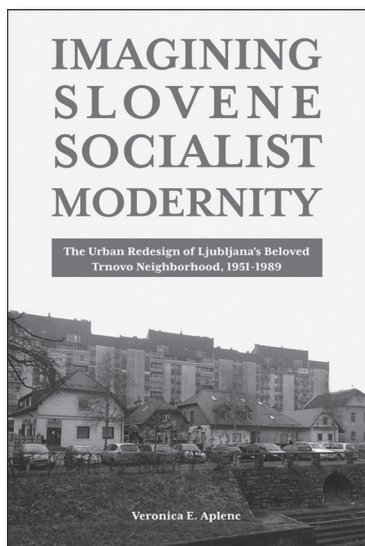
Gospodarski vidik okupacije je analiziran v šestem poglavju. Poleg civilne uprave je nemški okupator vpeljal tudi vojnogospodarski sistem in racionalizacijo prehrane. Posebej so poudarjeni problematika oskrbe s kruhom, mesom in neživilskimi proizvodi, zloraba sistema racionalizacije ter tihotapljenje iskanih proizvodov prek meje. Samostojno poglavje je namenjeno kmetijski proizvodnji, pri čemer avtor na začetku izpostavi pomen industrije na Kamniškem, večji del poglavja pa obravnava kmetijstvo kot poglobitveni del gospodarstva. Z namenom izboljšanja produktivnosti lokalnega kmetijstva je okupator uvedel strokovna izobraževanja za kmete, pospešil gradnje silosov in uporabo kmetijske mehanizacije ter umetnih gnojil. Med vojno so lokalni kmetje pridelovali predvsem žito, redili klavno živino, pridelovali mleko in mlečne izdelke, jajca, krompir, zelenjavo, sadje in med, živinsko krmo in seno.

Po zaključku se v monografiji nahajajo tudi naslednje priloge: Seznam v okrožju Kamnik naseljenih Nemcev do maja 1942; Seznam Nemcev v Kamniku spomladi 1943; Seznam trgovin v kamniškem okrožju v času nemške okupacije; ter slikovne in fotografske priloge.

Monografija zagotavlja celovit pregled medvojnih dogodkov v kamniškem okrožju med drugo svetovno vojno, pri čemer se pridružuje nedavnim drugim delom, ki obravnavajo ta oboroženi konflikt na krajevni in lokalni ravni,¹ in zaokroža serijo del Ivana Križnarja (1927–2014) o gorenjskih okrožjih.²

Klemen Kocjančič

Veronika Aplenc, *Imagining Slovene Socialist Modernity. The Urban Redesign of Ljubljana's Beloved Trnovo Neighborhood, 1951–1989.*
Indiana: Purdue University Press, 2023, 237 str.

Veroniko Aplenc marsikdo pozna s konferenc Ameriškega združenja slovanskih, vzhodnoevropskih in evroazijskih študij (ASEEES) ali kot nekdanjo koordinatrico Društva za slovenske študije v ZDA (Society for Slovene Studies). Njena monografija *Zamišljanje slovenske socialistične moderne (Imagining Slovene Socialist Modernity)*, izdana leta 2023, je nastala na podlagi dolgoletnega etnografskega in zgodovinskega raziskovanja socialistične moderne arhitekture v ljubljanski mestni četrti Trnovo. Aplenc je začela terensko delo v Trnovem opravljati v času študija za doktorsko disertacijo med letoma 2001 in 2005. Monografija je tako rezultat predelane disertacije, ki pa jo je avtorica nadgradila z dodatnimi raziskavami, izvedenimi v letih 2011–2016. Raziskava temelji na opazovanju

z udeležbo, na triinštridesetih intervjujih z urbanisti, arhitekti, umetnostnimi zgodovinarji, etnologi in lokalnim prebivalstvom, analizi arhivskih virov (iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije – območne enote Ljubljana, Arhitekturnega arhiva Fakultete za Arhitekturo, Arhiva urbanističnega

- 1 Prim. Mojca Šorn, *Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno* (Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2007), Aleš Mardetko, *Trdnjava na jugu tretjega rajha: Celje med okupacijo 1941–1945* (Celje: Muzej novejšo zgodovine, 2021), Daniel Siter, *Rogaška Slatina pod kljukastim križem: Zdravilišče med okupacijo 1941–1945* (Ljubljana: Alma Mater Europaea, 2021) itn.
- 2 Ivan Križnar, *Jesenško okrožje med nacistično okupacijo in narodnoosvobodilnim bojem* (Jesenice: Okrožni odbor aktivistov OF pri Področnem odboru Združenja borcev in udeležencev NOB občin Jesenice, Kranjska Gora in Žirovnica; Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, 2000). Ivan Križnar, *Škofjeloško okrožje v narodnoosvobodilnem boju: 1941–1945* (Škofja Loka: Območno združenje borcev in udeležencev NOB, 2003). Ivan Križnar, *Kranjsko okrožje med nemško okupacijo in narodnoosvobodilnim bojem 1941–1945* (Kranj: Območno združenje borcev in udeležencev NOB; Tržič: Občinski odbor ZB NOV, 2007).